

A százéves magyar földtan tudománypolitikai mérlege¹

VADÁSZ ELEMÉR

A Magyarhoni Földtani Társulat százéves főnnállásának harmadik ünnepi közgyűlésére gyűltünk ma össze. Talán különösen hangzik ez a három év azok előtt, akik nem tudják, hogy történeti adataink szerint Társulatunk alapításának eszméje és javaslata a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók 1847 augusztus 11-én Sopronban tartott VIII. vándorgyűlésén vetődött föl. Ennek alapján, a javaslattevő Zipser András, Kubinyi Ágoston, Kubinyi Ferenc, Marschan József, Pettkó János, Vidéfalván 1848 január 3-án történt tanácskozással ültették el azt a magot, amelyből Társulatunk életerős fája kiterelvényesedett. Az eszme 1847-ben megfogant, 1848-ban a mag termékeny talajba jutott, joggal számítjuk tehát Társulatunk életét ettől az évtől, bár a bekövetkezett szabadságharc évei a társulati élet külső megnyilvánulását hátráltatták. Az 1849 december 1-én létesített bécsi „cs. kir. birodalmi földtani intézet“ igazgatója Haidinger Vilmos, kétségtelenül az „összbirodalmi gondolat érvényesítése érdekében támogatta, a gondolatban már létesített Magyarhoni Földtani Társulat életrehívását s 1850 május havának végén, Péstre küldte a „birodalmi földtani intézet“ biztosaként, Hörnes Mórict, a Társulat működési programjának letárgyalására. Ezen az alapon, vagy ha úgy tetszik, ezzel a bécsi „kollégiális“ politikai segítséggel történt Társulatunk működésének ú. n. törvényes jóváhagyása, a legsötétebb elnyomó Bach-korszaki kormányzat által, 1850-ben.

Így adódik, hogy mi itt most 1848—1850 hármas évszám-mal ünnepeljük Társulatunk százéves főnnállását. Elődeink, kényszerű megalkuvásból, de mindenképpen helytelen értelmzéssel, Társulatunk alapításául az 1850. évet fogadták el és vitték be a köztudatba. A Társulat alapítása azonban független a működés lehetőségeitől s a szabadságharc alatti kényszerű működési szünet, az eltelt száz év politikai és társadalmi mozgalmában, később is megisméltődött, kisebb-nagyobb időtartammal, anélkül, hogy a Társulat életét megszüntnek vagy nem létezőnek mondtuk volna. Semmi okunk sincs arra, hogy

¹ A Magyar Földtani Társulat 1950 április 30.-án tartott jubiléris ünnepi közgyűlésén elhangzott elnöki megnyitó.

az osztrák elnyomatás kormányzati intézkedéseinek ú. n. „törvényességét“ tiszteletben tartjuk. Sokkal nagyobb jelentőségű számunkra lelkes elődeink 1848-ban történt, a Társulat alakítására vonatkozó szabad elhatározása, mint a forradalom előszelében fogant gondolat, mely Társulatunk forradalmiságának kötelező szellemi öröksége. Két év előtt első jubiláris közgyűlésünkön fölhívtam figyelmünket arra, hogy száz év előtti alapító-nagyjaink között, börtönt és osztrák eszászári üldöztetést szenvedett szabadságharcosokat tisztelünk. Kubinyi Ágostont, Zsigmondy Vilmost és Szabó Józsefet említettem, akik meggyőződésük szerint aligha ragaszkodhattak az 1850-es évszám tiszteletéhez. Tartsuk meg tehát az 1848-as forradalmi eredetet s ezzel az alakulási évvel Társulatunk a berlinivel egyidőben alakult, a londoni (1807) és a párisi (1820) után, Európában a harmadik földtani társulat.

Forradalmi fogantatásunkat büszkén vállaljuk, mert száz év távlatában ezt hagyományként visszük tovább s Társulatunk életének és működésének fejlődésében, nélkülözhetetlen hajtóerőnek valljuk. Ma, száz év után újból és fokozottabban szükségünk van forradalmi szellemre, abban az örvendetes nagy átalakulásban, melynek tanui, részesei vagyunk és tevékeny munkálói kell legyünk. Mai forradalmiságunk, a száz év előtti büntető következményekkel szemben teljes elismerésben és különleges megbecsülésben részesül. Mert forradalmi cselekménynek köszönhetjük, hogy évszázados német, feudális és nem utolsó sorban egyházi elnyomatásból, a dicsőséges Szovjet Hadsereg által történt felszabadulásunk óta, társulati működésünk soha nem képzelt gyorsasággal újra indulhatott, új fejlődési szakaszba, új utakra lépett.

Tisztelt ünnepi Közgyűlés! Társulatunk működésének száz évét ünnepeljük. Száz év mindenképpen jelentős határkövet jelent. Új országépítésiünk kezdetén, gyökeres társadalmi átalakulásunkban, fokozottabban éles határvonal. Új századot nyitunk, új megismerésekkel, új célokkal, kiteljesítésre váró tartalommal. Határkövünknel nem állunk meg, gyors menetben haladunk tovább, hogy haladásunk az idők szellemétől megszabott *fejlődés* legyen, tartós építőmunkával, fölmérhetően látható eredményekkel.

Száz esztendő már komoly történetet jelent, vajudó eszmékkel, megisméltődő, meg-megtorpanó irányokkal és gondolatokkal terhes történelmet. Társadalomban és a társadalomtól függő tudományban egyaránt. Társulatunk további útja ennek a százéves történelemnek tanulságain halad, föl kell mérnünk tehát eddigi magyar földtani történéseinket a tudomány és a társadalom fejlődésével való viszonyukban. Nem törekszünk Társulatunk történetének részletes ismertetésére, amely első ötven évünkre nézve Kovács Gyula, Schmidt Sándor és Koch Antal egykori titkáraink tollából Közlönyünkben megtalálható. Geológusaink tevékenységét sem kívánjuk itt személy szerint értékelni vagy rangsorolni, csak nagy vonásokban fölvázoljuk a százéves magyar földtan fejlődésének irányait, a

Földtani Társulat működésének kritikai szemléletében. Figyel-
münket annak megállapítására irányítjuk, hogy a Földtani
Társulat százéves működése milyen módon és mértékben felelt
meg eredeti céljának, a magyar földtani tevékenység mennyi-
ben követte a földtan korszerű fejlődését, milyen szerepe volt
a földtan világnézeti irányának meghonosításában és a társadal-
om-alakításában. A kérdéseknek ilyen vizsgálatában természetesen
nem szorítkozunk kizárólag a társulati életre, hanem
szükségszerűen értékelnünk kell a magyar földtani történészek
egészét, minden intézményével együtt. Nemesak a magyar föld
megismerésére és földtani megismertetésére vonatkozóan,
hanem oktatási vonalon is. A magyar földtan száz évének ilyen
tárgyilagos tudománytörténeti szemlélete, reávilágít a letűnt
magyar rendszer kultúrpolitikájára és tudománypártolási mód-
jára is.

Kiindulásul vehetjük a nagy vonalakban tizennégy év
előtt fölvázolt s később a Földtani Értesítőben hiányosan meg-
jelent nemzedékek szerinti kereteket. A magyar földtan nap-
jainkig tartó történetében négy korszakot különböztettünk meg,
melyeket a földtani vonatkozásban működők tevékenysége sze-
rit, 1. *úttörő-hősi*, 2. *romantikus*-, 3. *tragikus*-, 4. *hanyagló*
időszaknak minősítettem. A romantikus időszak kiteljesedése
id. Lóczy Lajoshoz fűződő rövid *fénykorr*al vezet át a tra-
gikus időszakba. A hanyatló időszak pedig, a Horthy-rendszer
bukását jelentő fölszabadulásunkig, a magyar földtani kutató-
sok reménytelenebb, kilátástalanabb, sívár *második hősi* idő-
szakát jelzi.

A magyar földtan ilyen tudománytörténeti korszakai jól
egyeztethetők társadalmi alakulásunkkal és politikai helyeze-
tünkkel. Tudományművelésünk nagy egészében a német impe-
rializmus fokozódó nyomása alatt, mindvégig teljesen német
szemléletű maradt. Ez alól nem mentesített bennünket a har-
madik nemzedék túlzó nacionalizmusa, még kevésbé az ugyan-
csak germán-szellemű, az utolsó évtizedekben itt is elharapód-
zott, szégyenletes faji-elmélet. Ennek az elnémetesedésnek alap-
jai le voltak rakva a bécsi földtani intézet igazgatójának a Tár-
sulat alapítását elősegítő tevékenységében. Az 1850 május 24-én
tartott alakuló értekezlet határozatának egyik pontja szerint:
„a magyarhoni földtani társulat, mely magánegylet, szoros
tudományos kapcsolatban van a bécsi es. kir. birod. földtani
intézettel“. Elképzelhető, hogy ez a legsötétebb Bach-korszak-
ban létrejött „határozat“ milyen célzatú volt s érthetővé válik
az is, hogy a Társulat működéséből fejlődött s 1869-ben létesít-
ett Földtani Intézet első tagjai, a romantikus időszakot záró
századfordulón is, egymás között, leginkább németül beszéltek.

Első hősi időszakunk, társadalmi alakulásunkban, a kapi-
talizmus előidejére esik. A földtani kutatások romantikus idő-
szaka pedig a polgárosulás kialakulását, különösen pedig a
magyar kapitalizmus fejlődési idejét foglalja magában. Tra-
gikus időszakunk az első német imperialista háborúval s annak
nyomán a szocializmus sikertelen kísérleteivel van összefüggés-

ben. *Hanyatló időszakunk az imperialista reakció és a kapitalizmus rothadásának következménye.*

A földtan általános szerepe a világszemlélet kialakulásában, a marxizmus-leninizmusban összesített materialista dialektikában érvényesül. Ez teszi a szovjetgeológiai kutatásokat élenjáró tudománnyá s ezt kell nekünk minden vonatkozásban, a magyar földtanban is tudatos valósággá tenni. *Lenin* világosan rámutatott arra, hogy a marxizmus „megtanult és átdolgozott mindent, ami értékes volt az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezeréves fejlődésében“. Valóban megtaláljuk ott a földtan minden átfogó gondolatát is.

Mi volt mindezekből a földtani világszemléleti kérdésekből a magyar földtanban? Aktív érvényesítésben, különösen a társadalomra gyakorolt irányító befolyásban, jóformán semmi. A magyar földtan eddigi száz éve alatt, az érdemes munkateredmények teljes elismerése mellett is csak passzív magárahagyatottságban működött, hanyatló időszakában pedig, világszemléletben, a reakció aktív kiszolgálását végző sztatikus helyzetbe került. Minden megnyilvánulása, tárgyi és személyi vonatkozásban, öncélú, maga-kényelmére és saját jólétére irányulóvá lett. Ez egyik oka annak, hogy a földtan haladásához mérten, a magyar földtan fokozatosan visszamaradt, fénykorát jelző időszakában is, sok tekintetben meghaladott irányban működött. Elődeink, sőt jobbára mai nemzedékeink többsége is, csak önműveléssel fejlődhettek, tapasztalatátadás, megfelelő szaknevelés nélkül.

A magyar földtan hősi időszaka megkésétt, Werner-előtti, szórványos adat- és rendszertelen anyag-gyűjtés volt. A századfordulóig terjedő romantikus időszak, a polgárosodás és a kapitalizmus fejlődésével jellemezhető, nyugodt, békés földtani fejlődés volt, amely azonban alig jutott túl a magyar földtani kutatások alapozását szolgáló tudományos fölfogások és módszerek multszázad közepét jellemző átnézetes leírószemléletén. Korszerű tudományos szemléletű vezetőegénisége, a földtani folytonossági elv tudatos képviselője *Szabó József*, korát meghaladó ősföldrajzi és életföldtani vonatkozásban pedig *Hantken Miksa* volt.

A századforduló után, a kapitalizmus kiteljesedésével kapcsolatos magyar földtan tragikus időszaka id. *Lóczy Lajos* személye körül alakult ki. A tudományos kutatás ötletszerű állami támogatásokon és egyes főurak szeszélyeitől vagy úri szórakozásaitól függő pártfogói adományok szerint alakult. Erre az időszakra esik a tudatos szocialista mozgalmak szellemi hatása a földtan terén, az egyetemi tanszékeken nevelődött fiatal szakemberek korszerű újításokat sürgető törekvéseiben. Meg kell állnunk kissé ezeknek a törekvéseknek vizsgálatánál, mert ezek a törekvések végül is az 1919-es szabadságmozgalmakba torkoltak s annak tudományos szükségletévé lettek. És meg kell állnunk itt azért is, mert ezek a törekvések nem keletkeztek ugyan marxista tudatból, de teljesen földik fölszabadulásunkkal megvalósult népi demokráciánk szocia-

lista fejlődési vonalát. És megállunk végre ezeknek a tragikus sorsú törekvéseknek vázolásánál, mert az utánakövetkező hanyatlás időszakában mindmáig érezhető dezorganizáció, fokozott mértékben időszerűvé tette, népi demokráciánk tudomány-szervezése pedig változatlan megvalósításra hozza azokat.

Ezerkilencszáztizenkilences írásokból idézek, tudományos életünk újraszervezésének szükségéről: „Személyi és tárgyi okok azok, melyek hatvan-hetven évre visszatekintő természet-tudományos fejlődésünkben, fokozatosan növekedtek s végül külső behatások nélkül is, minden tetszetős ellenkező látszat mellett, földtani életünk tökéletes csődjére vezettek.“ Roman-tikus időszakunk kényelmes, öncélú munkában megöszült nagyjai, schasem gondoltak az utánpótlásra, mert a fiatalabb nemzedék természetes újításaitól féltették két emberöltőbe merevedett különböző rendű és rangú biztos úri köreiket. Nem vettek tudomást a jobbára autodidakta módra nevelődött erőteljes fiatal gárdáról, amelyet a régi „vezetők mindinkább csökkenő s lassúbbá vált haladása nem elégíthetett ki“. „Növelte ezt az ellentétet tudományos földtani életünk terszerütlensége és rendezetlensége. A földtan terén működő intézményeink, látszólagos tervszerűségük mellett is, ötlet-szerűen dolgoztak, sokszor nagybirtokos grófi miniszterek egyéni szükségleteihez igazodtak. Az ország egyes területeit, különösebb tárgyi alap nélkül valósággal agyondolgozták, ugyanakkor nagy területek, az osztrák átnézetes térképezés óta vizsgálatlanok voltak, gazdasági vagy gyakorlati célok figyelmen kívül maradtak. A földtani intézet rendszeres fölvételeinek valamiféle átnézetes leíró összefoglalása, még tervben sem szerepelt.“

A történeti hűség kedvéért meg kell jegyezni, hogy az Állami Földtani Intézet akkori, csaknem kizárólagos föladata az ország földtani térképezése és kiadása volt, a hasznosítható anyagok megismerése érdekében. Ezt a föladatot a századfordulóig, több-kevesebb rendszerességgel, teljesítette is. Tudunk kell azt is, hogy a térképezés, illetve térképkiadás elmaradása okozta az Állami Kőszénbányászat létesítésekor Böckh János igazgató nyugdíjazását. Ekkor került id. Lóczy Lajos az igazgatói székbe, a térképek soronkívüli kiadásának külön föladatával és arra beállított, az akkori viszonyokhoz mérten igen nagy összegű rendkívüli költséghitellel. Az összeg el is fogyott, érdemleges térképkiadás nélkül. A földtani rendszeres térképezés azóta, hanyatló időszakunkban, mindmáig terjedően megszűnt, a térképezés is öncélúvá vált, a földtani térkép hozzáférhetetlen magántulajdonná torzult.

„A tudományos munka előre megszabott egységes terv nélkül és a résztvevők munkájának összehangolása nélkül, épügy kivihetetlen, mint bármely más munká. A tudományos munkát is meg kell tehát szervezni, de a szaktudás és szervezőképesség nem járnak mindig együtt. A munka szervezése és irányítása csak előre pontosan kiszabott és mindvégig szem előtt tartott közérdekű célkitűzéssel történhetik. Ennek

mindenkori hiánya okozta, hogy földtani téren végzett munkánk eredményei nincsenek arányban a reáfordított idővel és költségekkel. Az egyéni hajlamok és szakképesség tekintetbevételének hiánya is a munkateljesítmény rovására mehet. Tragikus időszakunkban és fokozottabb mértékben, hanyatló időszakunkban, gátlólag hatott földtani működésünkben az önértékelés beteges túltengése, a személyi okokból folyó kiesínyes gáncoskodás, az egyéni széthúzásból folyó működést gátló, a célt nem tekintő, állandó fondorkodás."

További részletezés nélkül, ilyen megfontolásokból törekedtünk a tudományos munka intézményes tervszerűségére, szakszerű kivételére és a tudományos szakképzés megvalósítására. Nem rombolni akartuk tehát, hanem menteni s a dezorganizációt egészséges reorganizálással, életképessé tenni. A munka kivételét nem magunknak akartuk, de rendületlen hittel vallottuk, hogy „amíg kalapácsunk nyomán munkánk bárhol lehetővé válik, addig szavunk és tollunk kritikára kész s lelkiünk egész hevével, meggyőződésünk teljes erejével küzdünk ezért a célért, minden rendszerben és időben, változatlanul“.

Ezek voltak azok a törekvések, amelyeknek értetlen szakemberek általi, öncélú elgáncsolása okozta annak az időszaknak tragikus következményeit és hanyatló időszakunk alakulását. Ennek az időszaknak harcos, tevékeny munkálói, félreállítva, szerteszóródtak, külföldön az itthoniakét messze meghaladó tudományos és gyakorlati tevékenységet végeztek. Egy részük itthon, hivatást változtatva, mellőztetésekkel és üldöztetésekkel, mindennapi kenérgondokkal terhelt felörlődött s időelőtt eltávozott sorainkból. Számban és minőségértékben pótolhatatlan veszteség ez, ami növeli ennek az időszaknak tragikus voltát.

Jellemezzük még földtani történéseinknek a kapitalizmus bomlasztó túltengésével és a Horthy-reakcióval egybeeső hanyatló időszakát. Gorkij az 1907—1917. éveket az orosz értelmiség „legszegyenletesebb és legszemérmelenebb tíz esztendejének“ nevezte. Sajnos, nekünk a magyar értelmiség legszegyenletesebb időszakát, több évtizeddel kell mérnünk s 1867-ben kell gyökereztetnünk. Földtani vonatkozásban pedig, hanyatló időszakunkat, egyes kimagasló, elszigetelt teljesítményektől eltekintve, a faszizmus negyedszázadában, a germán imperialista örülettel, szemérmelenné teljesültnek látjuk. Tíz év előtti, nyomtatásból kimaradt jellemzésünkben, a szaknevelés süllyedését s a tudományos fejlődéstől való teljes lemaradást említhetjük. Az ezalatt fölsorakozott szaknemzedék továbbra is magaképzésre volt utalva, amihez nélkülözötte a szükséges magasabb eszményeket, a lelkesítő példákat s a működési lehetőség biztonságát. A megélhetés bizonytalansága s a magántörke fokozódó szükségletének fizető kereslete, túlzó módon kifejlesztette a tudományos kutatás magánérdekű jellegét, amely mellett a közérdekű, állami intézeti föladatak végzése, csak szükséges fedőcím maradt. Az nyanyesak öncélú

tudományos munkák, korlátozott terjedelemre szorított idegen nyelvű szövege, pusztító kórja, még mindig csak kialakításra váró tudományos szaknyelvünknek *s veszedelmes melegágya a kozmopolitizmusnak*. Ennek az időszaknak akkori sivár jelentésvénylő fiatal kutató-nemzedéke, igazi tudományos hit, határozott célt jelző, elismert vezető nélkül tévelyegve, csak sajátléte szerény megalapozására gondolhatott. Ezért nevezem ezt a fölszabadulásunkkal zárult időszakot, jószándékú fiatalabb nemzedékünk, földtani fejlődésünkre vonatkoztatott második hősi időszakának.

Talán sötétnek tűnik az a kép, melyet százéves multunkról eddig vázolni törekedtem. Tarkítanom lehetett volna százéves földtani tevékenységünk kiváló teljesítményeivel. Itt azonban nem a létesült földtani munkák fölsorolása és értékelése a célunk, sem a megjelent, sok tekintetben nagyjelentőségű munkák alábecsülésére nem gondolunk. Ezek a kimagasló eredmények minden időben értékálló és megbecsültek lesznek. Korkép nagyvonalú esetelésére törekedtem, amint az négy évtizedet meghaladó idő alatt előttem megmutatkozott s ahogy azt huszonöt év tudományos számkivetettségében, meztelen materialista valóságában láttam. A kép sötét részleteit nekünk kell most induló biztató jelenünkkel megjavítanunk. A javításnak tárgyi és személyi kívánalmak vannak, amelyeknek alapelveit szocialista előidőnk kísérleteivel egybeesett tragikus időszakunk törekvéseiben vázoltuk.

Tárgyi vonalon tudományos munkánk szervezése és tervszerű kivitele már megvalósulásra jutott. Fölszámoltuk a tudományos munka meddő öncélúságát *s tudományos munkánk a népi demokrácia országépítésének szerves tartozéka, megbecsült és kellően értékelt szükségllete*. A tudomány és a gyakorlati tevékenység, az elmélet és gyakorlat egysége, — sztalini értelember — a földtanban meglévő valóság. *Földtani térképezésünk, a tervszerű munkával, az ötéves terv során, a három évtizedes mulasztást érdemlegesen fölszámolja*.

Nem szabad megfeledkeznünk a Földtani Intézet gyűjteményének négy évtizedes anarchiájáról sem. Nem lesz érdektelen talán, ha tudománytörténetünk számára, okulásul ideiktatom id. Lóczy Lajos fölszólítására, tragikus időszakunkban, 1919 január 14-én írásban adott elgondolásaimat.

1. A múzeum célját illető első kérdésre válaszolni igen könnyű, mert minden kétségen fölüll áll, hogy a földtani intézet gyűjteménye *oktató, nevelő és szemléltető célt szolgál*. A gyűjtemény, mint egyik országos kultúrintézményünk szerves része, *fölkétlenül nyilvános kell legyen*, hogy az intézet tudományos és gyakorlati vizsgálatainak eredményét minél szélesebb körben szemléltethesse, a nagyközönség ilyenirányú ismeretanyagát szélesítse és további szakkutatásra is serkentse. Amennyiben tehát az intézet mostani szervezeti szabályzatában a gyűjtemény nyilvános jellege nem volna, vagy nem ilyen módon volna megállapítva, haladéktalanul gondoskodni kellene ennek ilyen módon való megváltoztatásáról.

2. Anélkül, hogy a nagymultú intézet eddigi idevágó munkálkodását lebecsülhém, teljes határozottsággal válaszolhatom a fölvetett második kérdésre azt, hogy a *gyűjtemény a maga egészében gyökeres reformra szorul*. Ezt az álláspontomat indokolja az a körülmény, hogy a nyilvánosságnak szánt gyűjtemény átrendezése még akkor is sűrű időközökben szükséges, ha annak alapjai a gyűjtemény előre megállapított céljának megfelelőleg voltak lerakva s ha ez a cél az idők folyamán változatlan is maradt. Már pedig szerény véleményem szerint, a földtani intézet gyűjteménye mai alakjában azt a benyomást kelti, mintha eredetileg nem a nyilvánosságnak lett volna szánva, mert ha igen, akkor már alapelveit is hibásnak s kezdettől fogva is még nem felelőnek kell tartanunk. A tanulni vágyó nem-szakember látogató ugyanis, a gyűjteményt végigtekintve minden konkrét ismeret nélkül, khaotikus képbe torlódó képzetekkel fog távozni abból, mert sem megfelelő vezető, sem magyarázó szöveg, rajzok vagy egyéb a tanulást megkönnyítő muzeális segédeszköz rendelkezésére nem áll.

De nem felel meg a gyűjtemény mai alakjában még a szakember igényeinek sem, mert az ott fölhalmozott tudományos kincs nagy része *megfelelő* földdolgozás hiányában összehasonlíthatóság céljaira nem használható, másrészt mert a múzeumkezelés mai rendje mellett semmi biztosíték sincs arra, hogy összefoglalóbb jellegű akár közzetani, akár rétegtani, akár őslénytani kérdésre vonatkozó anyagot hiánytalanul össze lehessen szedni.

3. Az elmondottakból önként következnek mindazok a teendők, melyek a harmadik kérdés válaszául szolgálhatnak.

Mindenekelőtt kívánatos a gyűjtemény beosztását a nagyközönség igényeihez képest kiegészíteni. Ebből a szempontból szükség van a kiállított anyag nagymérvű redukciójára, megfelelőbb csoportosítására és értelmes magyarázó szövegek, ábrák és rajzok jól szemlélhető módon és helyen való fölhasználására. Mindenekelőtt szükséges az általános földtani gyűjtemény ilyen kiegészítése. Alapelveül szolgálhat, szerény véleményem szerint az a tény, hogy a *földtani intézet gyűjteménye minden tekintetben csak a magyar viszonyok fölűntetésére szorítkozhat*, de ahol ennek megértését a nagyközönség szempontjából kívánatosá teszi, külföldi anyagon is demonstrálhatja a földtani ismereteket, hogy ezzel lehetővé tegye a hazai földtani viszonyok egységes képbe való fűzését. Az általános földtani gyűjteményt ki kell egészíteni egy *általános őslénytani* gyűjteménynek, mert a hazai föld történetének megértéséhez nem elegendő a szerves életet kizárólag földtani tényező gyanánt bemutatni, hanem a hazai föld mai szerves világának története céljából biológiai beállítás is szükséges.

Magyarország földtani fölűpítésének bemutatására szolgáló gyűjtemény a mostani geomorfológiai keretekben olyan módon volna célszerűbben összeállítandó, hogy egy-egy egységen belül, a fölűpítő kőzetek a legjellemzőbb ősmaradványokkal együttesen legyenek csoportosítva, míg a most kiállított

anyag legnagyobb része, tekintet nélkül arra, vajjon eredeti példányok-e, vagy sem, a szakemberek céljait szolgáló fiókgyűjtemény gyanánt kezelendő.

Amennyiben a mai múzeumi viszonyok más téren nem javulnak s az őslénytani rendszeres gyűjteménye a Nemzeti Múzeumban nem létesülne, úgy ennek megvalósítása is a földtani intézet gyűjteményére hárulna, mert lehetetlen kulturális szempontból ilyenirányú gyűjteményt továbbra is nélkülöznünk.

Nagyon előnyös volna, ha a gyakorlati múzeum külön épülete megvalósulhatna. Ebben helyet kell adni a talajtani gyűjteménynek is még akkor is, ha a földtani intézet keretéből kinőtt s a földtanmal nem sok vonatkozást mutató talajtan végleg kikerül az intézet munkaköréből. A többi most is meglévő gyűjtemény (bányageológiai, építőközetek stb.) megfelelő továbbfejlesztéssel és magyarázó szöveggel beilleszthető ebbe a külön gyűjteménybe.

Mindaz az anyag, amely kiállításra nem kerül, külön fiókgyűjtemény alakjában egységes elvek alapján kezelendő, hogy a szakembereknek minél könnyebben hozzáférhető legyen.“

Örömmel látnánk, ha Földtani Múzeumunk ilyen keretekben, mielőbb népünk szolgálatára és okulására állna. Természetes, hogy ezzel az adattal távolról sem merítettük ki a korszerű kivitelezés megoldásait.

Szaknevelésünk, a Dolgozók Pártjának mindenre kiterjedő általános nevelésügyi terve keretében, az egyetem szakosítási reformjával, rendszeres megvalósulás alatt áll. Sok nehézség mellett is minden reményünk megvan arra, hogy a szocialista országépítés irányelveit követő nevelésből kikerülő fiatal geológusnemzedék, a magyar földtan induló új századában, emelkedő fejlődésünknek biztos záloga lesz. Az ötéves terv során, évtizedes nemzedék-kiesésünket, biztos munkahelyekkel, pótolni fogjuk.

Személyi vonatkozásban igen nagy átalakulásra van szükség. Végérvényesen le kell vetkeznünk és fölszámolnunk szaktudományunk magunkra vonatkoztatott öncélúságát, mert enélkül nem tudjuk kiteljesíteni a népi demokráciánk nyújtotta lehetőségeket és munkacélokat. Munkánk eredményeinek közreadása sem öncél, vagy nevünk forgalombahozásának eszköze, nem is lépcső vagy ugródeszka valaminek elérésére, hanem a közösség iránti kötelesség. Át kell adnunk minden megismerésünket, érthető, világos, rövid közlések alakjában. Reámutattam már szaknyelvünk hiányára, amelynek velejárója a fölösleges szóbőség, máskor meg az értelmes közlés hiánya. Sok esetben olyan modorban írunk, mintha arra törekednénk, hogy az olvasót ne avassuk be egészen azokba a megismerésekbe, melyekre magunk eljutottunk. Mintha egyesek többlettudásként visszatartanának valamit maguk kizárólagos használatára. Máskor meg elemi dolgok bizonyítgatásával, közismert tények újramegállapításával vagy magunk ismétlésével fogyasztjuk a nyomdafestéket. A tudományban az a meg-

becsülendő, aki tudását minél egyszerűbben, minél teljesebben, hazájának adja tovább. Erre reá kell szoknunk s amíg ez meg nem történik, helyes magunkértékelésünkkel, addig a Szerkesztőbizottság súlyos feladata lesz a kéziratok megfellebbezhetően egységesítése.

Munkánkban nekünk is többet kell termelnünk, mint eddig. A tervszerű munka szükségszerűen megkívánja a teljesítményt is. Nemesak minőségben és mennyiségben, hanem az ezekkel arányos időben is. A teljesítmény kötelességtudatának teljes hiánya egyik legsúlyosabb fertőző betegsége hanyatló időszakunknak. Hiszem, hogy még nem gyógyíthatatlan és hatásos gyógyszer a népi demokrácia lesz. Közléseink elsősorban magunk-okulására, népünk javára szolgáljanak s ebben a vonatkozásban itthoni elismerésre jogosultak. Mert Barbusse nyomán mondhatjuk, hogy a nép abszolút uralma, végtelen ragyogást ad a tudománynak is. Hazai földünkre vonatkozó mindent-megismeréssel, közösségünk érdekeit szolgáljuk, annak közreadásával szakmai munkánkat előbbrevigyük, kartársainkat a már megismertek új megállapításának munkájától mentesítsük. Kétes értékű külföldi erkölcsi elismerésünket, nevünk ismeretét ne becsüljük túl, mert népi demokráciánk már eddig is és a jövőben, fokozódó módon gondoskodik munkánk anyagi gondoktól való mentesítéséről. Kapitalista szerzési vágyunkat véglegesen el kell földelniünk. Sokan vannak még itt, akik a Nap fényességét, annak lenyugvásában, nyugaton látják, vagy akik elolvadnak a gyönyörűségtől, ha nevüket külföldi, elsősorban természetesen német folyóiratban nyomtatásban látják.

Mindezek mellett reá kell mutatnunk arra is, hogy tragikus, sőt hanyatló időszakunkhoz fűződnek a magyar földtan nagy gyakorlati eredményei, sőt földtani működésének szükséges gyakorlativá fejlődése is. Magyarország földtani megismerése csak a századforduló utáni évtizedben jutott a hegység-szerkezeti vizsgálatokig s csak mintegy három évtized óta történnek korszerű oknyomozó mozgásmechanikai vizsgálatok is. Ebben a korszerűségben látjuk okát az érdemleges gyakorlati eredményeknek, bár ennek az időszaknak magárahagyott nemzedéke hősi erőfeszítésekkel szerezhette csak meg, főként külföldön, az ehhez szükséges előismereteket. Első német-érdekű imperialista háborunk tette számunkra a magyar geológusok világszerte elismert hatalmas tudományos teljesítményét, az erdélyi földgázkutatás gyakorlati eredményeit. De az ott szerzett tapasztalatok és megismerések élesztették hanyatló időszakunk geológusainak gyakorlati tevékenységre serkentő tüzeit, amelynek legértékesebb földtani kincseinket, a magyar bauxitot, a magyar olajat, nem utolsósorban köszönkincsünk jelentős megnövekedését és melegvizeink érdemlegebb megismerését köszönhetjük. Magárahagyatott, magatannalással fejlődött geológusainknak fölbecsülhetetlen munkateljesítménye ez, amelyet abban a jövőtlennek látszó, sivár időben a szakmában rejlő ösztönző erő, rendületlen derülátó hit, az elmé-

let és gyakorlat tudattalanul is helyes kapcsolata hozott létre. Ebben a munkateljesítményben és annak fényes eredményeiben benne van már jövő irányunk, ezekben a gyakorlati eredményekben a jelenünkhöz vezető fejlődés útját kell látnunk.

Jövőt építeni mult nélkül, nem lehet. Multunk tökéletes ismerete, minden oldalról való megvilágítása kell ahhoz, hogy tárgyilagos értékeléssel kiemeljük a jót, időtállót és korszerűt, ami jövőnk örökös alapja marad. Ezt eselekedve, máris megállapíthatjuk, hogy hézagtalan, szilárd alapunk készen áll s arra a jövő alkotások nyugodtan építhetők. A magyar földtanban az említett hibák mellett sincs oka szégyenkezésre. Fiaatal nemzedékeink büszkén tekinthetnek majd vissza: mi már régen jó irányban haladtunk, színvonalban s főként a reánk váró föladatak elvégzésében, a módszerekben sem maradtunk jelentősen el az élenjáró szovjetgeológia mögött. Nemesak követni igyekszünk azt, hanem együttthaladni vele, bár csak iramban, de nem méreteken.

Tárgyi és személyi kívánalmak említéséről, térjünk vissza még a Földtani Társulat helyzetére is. A Társulat a multban mindvégig az érdekelt szakemberek és az érdeklődők „magán-egylete“ volt, ahol a szakemberek rendszeres havi szaküléseken bizonyos mértékig zártkörű találkozókat rendeztek. A szaküléseken elhangzott előadások, a Földtani Közlöny kötetiben a magyar földtani irodalom alapvető részét szolgáltatják. A Társulat első két évtizede a magyar földtan úttörő, irányjelző, mindenre kiterjedő, gyűjtő, leíró, tudományos gyakorlati tevékenységét jelenti, a földtan jelentőségének a magyar köztudatba való átvitelével és a földtan művelésére szolgáló intézmények létesítésének megvalósításával. A kezdeti években gyűjtött klasszikus anyag, a Magyar Nemzeti Múzeumba vagy az alaphatározat értelmében, a bécsi múzeumba került. A Társulat könyvtára, a Társulat szülőltének, az Állami Földtani Intézet könyvtárának alapja s a Társulat külföldi csereanyaga, a legutóbbi időig, elsősorban szintén az Állami Földtani Intézet nagyértékű könyvtárát gazdagította. A Társulat állandó nagyértékű szolgáltatása mellett, a nagyrafejlődött és önálló utakat járó Intézettel való viszony idők folyamán egészen meglazult, egyoldalú szolgáltatássá vált, majd hanyatló időszakunk egyik beteges tüneteként, a közös cél félretételével, indokolatlan ellentétté fajult.

Ezt a viszonyt is föl kell számolnunk. A Földtani Társulat minden magyar földtani történés kritikai összefogója s népi közösségünk felé, közvetlen bemutatója kell legyen. A tervgazdálkodás minden földtani vonatkozású gyakorlati és tudományos föladata és kérdése itt fog kötelezően, munkaközben vagy annak befejezésével, a nyilvánosság elé kerülni, kiértékelés vagy kritikai megvitatás céljából. Ezzel a Társulat mintegy földtani előszűrője a Tudományos Akadémia legfelsőbb fokú bizottságának s egyben terjesztője a magyar föld földtani ismereteinek.

Mélyen tisztelt ünnepi Közgyűlés! Fogyatékosan végigpász-táztunk százéves földtani multunkat, mult és jelen között. Fordítsuk most tekintetünket végleg a jövő felé. Új korszakot nyi-tunk, új hittel, új célokkal, geológus-képzetet is meghaladó új lehetőségekkel. Három évtizedes szunnyadásunk álma jelenti itt a jövőt. Multunk emlékezés, jelenünk megvalósult ígélet, jövőnk: biztosan látott cél. Egy tudományos lehetőségektől megfosztott, szaktársai által „kizárt”, kiközösítve magára-hagyatott geológus, legnagyobb mellőztetéseik között is arról álmodozott, miként lehetne szaktársainak hanyatló tudomá-nyos munkáját anyagi gondoktól mentesíteni, színvonalban emelni, előítéletektől függetleníteni, szabadon szárnyalóvá, országunk javát szolgálóvá tenni.

És az évtizedes vágyak, a reménytelennek tűnő, csalókéának mondott álom, mely Petőfi szerint „ablak, melyen által lelkünk a jövőbe néz”, az évtizedes jövőbe néző álmok, ugyane-szek Petőfi-vel, „nem hazudtak”. Valóra váltak öt év előtti fölszabadulásunkkal, melyet a dicső Szovjet hadseregnek és bölcs irányítójának, Sztálin-nak köszönhetünk és megvaló-sította álmainkat a Magyar Dolgozók Pártja, amelynek pro-grammjában a tudomány megbecsülése, értékelése és a szocia-lista országépítés szerves tartozékává minősítése, bennefog-lattatik. Rákosi Mátyás adta meg Társulatunk talpraállá-sának mindenkit megelőző lehetőségeit s ugyanasak az ő min-denre kiterjedő figyelme adta meg a tudományos munka jogát, értelmét, igazi szabadságát és anyagi lehetőségét, a tudomá-nyos dolgozók értékelését, kiemelését és létünk biztonságát. Ebben a megvalósult álomban van társulati jövőnk záloga is, föltörekvő ifjúságunk, nyomdokainkba lépő utódaink munka-távlat. Ez nem ígélet földje már, hanem a megvalósult álom létező valósága, amelyre munkájukkal építhetnek s építeniük kell! Örömmel mutatjuk jövő nemzedékeink számára ezt az utat s mi magunk álmodunk továbbra is az újjászülető magyar földtan előttünk lévő századának hatalmas fejlődéséről, azzal a biztos tudattal, hogy ez az álmutunk is már beteljesülés alatt áll.

Göröngyös életpályám parabola-ívének, immár meredeken lefelé hajló szárán, hitet ad nekem a jövőben, hogy ilyen új szellemben nevelődő ifjúság halad tovább az általam áhított új utakon, új harcok, új győzelem felé! Ez a jövőnk, amelynek feladata mindig az, hogy fölfalja és magába eméssze a jelent. Barbusse szerint az ifjúság a világ jövője is s ez az ifjú-ság: a kommunizmus.

Új századunk jövőbeli teljesítményében való ezt a hitemet növelheti az a megnyugtató tudat, hogy belső meggyőződéssel csatlakozunk ahhoz a békefronthoz, mely számunkra a nyugodt fejlődés lehetőségét, a biztonságos munkát, a tudományos mű-ködés nélkülözhetetlen előfeltételét jelentő békét biztosítja. Ennek a békés fejlődésnek szolgálatában dolgozunk, ezért küz-dünk, mert csakis ennek alapján élhetünk.

Sztálin szerint „csak az legyőzhetetlen, ami keletkezik és fejlődik“.

Társulatunk forradalmi talajon indult, százéves fejlődésének nagy magárahagyottságában, még hanyatló időszakunkban is fejlődött.

Keletkezett, fejlődött is, szocialista fölkarolásban újjászületett, tehát élni fog.

Ebben a tudatban, a Földtani Társulat alakulásának 102. évében, harmadik jubiláris záróközgyűlésünket megnyitom.

„A dolgozó nép felszabadulása, a Szovjetunió segítsége és szocialista munkamódszereinek hazánkba való átültetése olyan erőforrásokat nyitott meg, amelyekre a régi Magyarországon egyáltalán gondolni sem lehetett.“

Rákosi